

huomaamaan, mihin seikkaan huomio on kiinnitettävä. Lähtötekstejä on järkevästi työstetty.

Synoptisista evankeliumeista (Matteuksen, Markuksen, Luukkaan) tekijä on valinnut aineistoonsa kahdeksan lukua. Niistä kolmessa (Mt 26, Mk 14, Lk 22) on sama sisältö: Jeesuksen kuolema ja ylösnousemus. Onkohan näissä jakeissa sellaisia yhteisiä sanoja tai ilmaustapoja, jotka todistaisivat uskonnollisen kielen traditiosta?

Teoksen havainnot innostanevat myös jatkotutkimuksiin. Otan tässä puheeksi yhden näkökulman. Tekijä osoittaa (s. 77) Matteuksen jakeessa 8:25 *Herra, auita meite, me hucumma* olevan *auita*-verbin Lutherin saksannoksesta käännettyksi. Suomennosta voisi tarkastella myös toisesta näkökulmasta ja kysyä, miksi verbinä on *avittaa* eikä *auttaa*. Sama jae esiintyy Agricolan Rukouskirjassa (s. 329): *HERRA, awta meite, me huckumma*. Suomen murteissa *avittaa* on voittopuolisesti itäinen.

Kertooko se tässä Uuden testamentin suomennoksen varhemmasta vaiheesta?

Marja Itkonen-Kailan tyyli on luistavaa ja selkeätä. Tekstiä on vaivatonta lukea. Sen luotettavuus ilmenee myös siinä, että sitaatit ovat virheettömiä. Tekijä on itse sekä pätevä vanhan kirjakielen tutkija että erittäin kielitaitoinen kääntäjä. Ilman kreikan, latinan, Lutherin ajan saksan ja 1500-luvun ruotsin taitoa ei tämä tutkimus olisikaan voinut syntyä. Mutta uskon, että Agricolan Uuden testamentin syntyprosessin selvittäminen on hyödyttänyt myös Itkonen-Kailan monikymmenvuotinen kokemus kääntäjän työstä: Agricolan työn vaikeuksia ja niiden ratkaisuja ymmärtää parhaiten sellainen, joka omakohtaisesti tuntee kääntäjän sielun. ■

SILVA KIURU

Freesenkatu 5 A 10, 00100 Helsinki

Sähköposti: *Skiuru@Helsinki.Fi*

VERTAILEVAA KÄÄNNÖSTIEDETTÄ

Riitta Oittinen *Liisa, Liisa ja Alice. Matkakirja*. Tampere University Press, Tampere 1997. 162 s. ISBN 951-44-4216-4.

Suomen kirjallinen kulttuuri on vielä varsin nuori, ja siksi vieraskielisiä teoksia on harvoin suomennettu useaan kertaan. Englantilaisen Lewis Carrollin romaani *Alice's Adventures in Wonderland* (1865) on tässä suhteessa poikkeus, sillä se on suomennettu jo kolmesti, ja erilaisia mukaelmia on julkaistu runsain määrin. Kyse onkin klassikosta, jota voidaan tarkastella monelta eri taholta.

Kääntämisentutkija Riitta Oittinen on ottanut vertailtavaksi ja analysoitavaksi Carrollin teoksen kolme suomennosta: Anni Swanin (1906), Kirsi Kunnaksen ja Eeva-Liisa Mannerin (1972) sekä Alice

Martinin käännöksen (1995). Oittinen pyrkii tarkastelemaan, miten suomennokset heijastavat ilmestymisajan yhteiskuntaa ja millaiset metaforat ovat — tietoisesti tai tiedostamattomasti — hallinneet suomennostöitä. Näkökulma on siis lähellä sosiolingvistiikkaa. Oittinen tarjoaa uutta tietoa kaikkien suomennosten syntyhistoriasta. On kiinnostavaa saada tietää, miten tärkeä osa Otto Mannisella, Swanin tulevalla puolisolla, oli Liisan seikkailut ihmemaailmassa -teoksen käännöstyössä: Manninen suomensi runot ja luki korrehtuurin. Myös Kunnaksen ja Mannerin työnjako käy selvemmäksi.

▷

Oittinen luonnehtii kutakin käännöstä ja käännösstrategiaa osuvin yleiskäsittein: Swanin käännös on »nationalistisen Suomen» tuote, Kunnaksen ja Mannerin Liisan seikkailut ihmemaassa edustaa »uusasiallista Suomea», ja Martinin käännöksen taustalla on »sirpaloitunut Suomi». Niinpä suomentajien työtä voidaan hahmottaa hyvin erilaisilla vertauskuvilla. Oittinen luonnehtii Swania kannibalistiseksi kääntäjäksi, joka yhtäältä varjelee omaa kulttuuria vieraalta ainekselta ja toisaalta käyttää vierasta ainesta oman kulttuurin hyväksi. Swan on tehnyt Carrollin teoksesta osan kohdekielistä kulttuuria sijoittamalla Liisansa tuttuun ja turvalliseen maalaisympäristöön. Näin suomennos liittyy luontevasti Swanin omaan romaaniutuotoon.

Kunnaksen ja Mannerin käännöstopaa Oittinen luonnehtii karnevalistiseksi ja viittaa erityisesti Mihail Bahtinin Rabelais-tutkimukseen (1995). Kunnas ja Manner ovat korostaneet tekstin hullunkurisia ja anarkistisia piirteitä, ja he suhtautuvat alkutekstiin tuttavallisesti. Kirsi Kunnas on myös tahtonut suunnata käännöksen nimenomaan lapsille ja on mukauttanut sen uuteen kulttuuriin. »Samalla kun Kunnas on tiivistänyt tarinan pysähtyneitä kohtia ja kaikkinaista vitkastelua, hän on lisäillyt sanaleikkejä, vitsejä ja hulvattomuutta» (Oittinen s. 62). Tällainen strategia tähdentää tekstin tarkoitusta, skoposta, ja sanatarkka kääntäminen on usein mahdotonta; strategian ääritapauksena voidaan pitää mainoksen kääntämistä (Reiss ja Vermeer 1986: 54–).

Alice Martinin suomennosta Alicen seikkailut ihmemaassa Oittinen kuvaa jälkimoderniksi. Martin ei ole kavahtanut teoksen vierautta eikä ole »kansallistanut» päähenkilön Alicen nimeä; hänen käännöksensä sijoittuu menneeseen aikaan ja brittiläiseen kulttuuriin. Martin on suomalais-tanut ainoastaan osan brittiläisistä mittayksiköistä ja säilyttänyt muun muassa viit-

tauksen brittiläiseen uimarantakulttuuriin. Hän on myös säilyttänyt alkuteoksen virke- ja kappalejaon, ja näin hänen suomennoksensa onkin suunnattu ensi sijassa aikuislukijoille.

Tarkastellessaan saman teoksen kolmea erilaista suomennosta Oittinen pystyy varsin mainiosti havainnollistamaan monia käännöstieteen keskeisiä käsitteitä ja nostamaan oikeaan arvoonsa näennäisiä sivuseikkoja, kuten mittayksiköiden ja ruokalajien kääntämisen. Samalla hän kyseenalaistaa monia itsestäänselvyyksiä: aina ei olekaan yhtä »oikeaa» käännöstopaa. — Lukija jää kuitenkin pohtimaan muutamia seikkoja. Miten esimerkiksi Anni Swanin suomennosta on muutettu 1900-luvun kuluessa? (Tähän Oittinen puuttuu vain loppuviitteessä.) Suomennoksestahan on julkaistu useita painoksia sekä John Tennielin (1906, 1958) että Tove Janssonin (1966, 1983) kuvittamana. (Kuvituksen vaikutuksesta Swanin suomennokseen ks. Oittinen 1995: 117–130.) Entä olisiko ns. Kynäbaari-suomennos (Carroll s.a.) pitänyt mainita, vaikka kyse on lähinnä kai kirjallisesta väärennöksestä?

Oittinen tarjoaa kyllä paljon esimerkkejä näkemystensä tueksi, mutta olisin toivonut kokonaisuudelta hiukan analyttisempää otetta. Suoraviivaisesti etenevä käsitelytapa tuntuu sekin hiukan turruttavalta; joissakin kohdin olisi mieluummin voinut käyttää taulukoita ja rinnakkaista esitystapaa. Historialliset katsaukset — Carrollin teoksen ja Suomen historiaan — jäävät melko lyhyiksi ja irrallisen tuntuiseksi.

Liisa, Liisa ja Alice on kuitenkin kirjoitettu tavattoman sujuvasti, ja sen kieli on moitteetonta. Kun on joutunut tuskailemaan huonosti kirjoitettujen ja huonosti suomennettujen tieteellisten esitysten parissa, on Riitta Oittisen teos hyvin ilahduttava uutuus: tutkija on kiinnostunut lukijasta eikä vain asiastaan. Yleistajuisena tutkielmana ja

johdantoteoksena teos on niin muodoin vertaansa vailla. Kirjoittajan runsas kuvitus palvelee harkiten kokonaisuutta; mukana on niin vinjettejä kuin kuvia itse Liisan seikkailuihinkin. ■

MARKUS LÅNG

Sähköposti: *mlang@elo.helsinki.fi*.

LÄHTEET

BAHTIN, MIHAIL 1995: François Rabelais — keskiajan ja renessanssin nauru. Suo-

mentaneet Paula Nieminen ja Tapani Laine. Taifuuni, Helsinki.

CAR[R]OLL, L. s.a.: Liisa Ihmemaassa. [Suomentaja tuntematon. Kuvittaja tuntematon.] Kynäbaari, Helsinki. [Hankittu kansalliskirjastoon 1961.]

OITTINEN, RIITTA 1995: Kääntäjän karnevaali. Tampere University Press, Tampere.

REISS, KATHARINA – VERMEER, HANS 1986: Mitä kääntäminen on? Teoriaa ja käytäntöä. Lyhentäen suomentanut Pauli Roinila. Gaudeamus, Helsinki.

PUHESUOMEA OPPIMAAN

Maarit Berg & Leena Silfverberg *Kato hei — puhekielen alkeet*. Oppikirja + nauhoite. Finn Lectura, Helsinki 1997. 161 s. ISBN 951-792-028-8.

Yksi ulkomaalaisopetuksen kuumia perunoita on ollut suomen puhekielen asema opetuksessa. Etenkin on keskusteltu siitä, missä vaiheessa opiskelijat pitäisi perehdyttää puhekielen saloihin ja mikä kielimuoto heille pitäisi opettaa. Tuorein aiheelle omistettu oppimateriaali on Maarit Bergin ja Leena Silfverbergin oppikirja »Kato hei — puhekielen alkeet». Kirjan tarkoituksena on antaa systemaattinen kuva puhekielen lainalaisuuksista, eli se pyrkii toimimaan paitsi puhekielen oppikirjana myös eräänlaisena kielioppina. Kirjaan liittyy nauhoite. Harjoituksia kirjaan ei valitettavasti sisälly; niitä kaipaisi etenkin dialogien kuuntelun yhteyteen.

Kato hei on tarkoitettu oppikirjaksi sellaisille suomenoppijoille, jotka jo hallitsevat kirjoitetun kielen perusrakenteet ja ovat siis suomenopinnoissaan melko pitkällä. Opetettavaksi kielimuodoksi on valittu Helsingin puhekieli, koska sen vaikutus muihin varieteetteihin on kirjoittajien mukaan suuri. Totta on kuitenkin myös se — minkä kirjoittajat esipuheessa toteavatkin — että

monet kirjassa käsitellyt piirteet ovat käytössä muissakin kielimuodoissa. Voisi sanoa, että suurin osa kirjassa käsitellyistä, etenkin fonologisista ja morfologisista kielipiirteistä on luettavissa ns. yleispuhekielen piirteiksi (yleispuhekielen käsitteestä ks. Mielikäinen 1986). Tämä on tietenkin kielenoppijan kannalta etu, sillä yleispuhekieltä voi luonnehtia eräänlaiseksi yleissuomalaiseksi varieteetiksi, jota kaikki suomalaiset ymmärtävät ja jota suuri osa suomalaisista käyttääkin. Sitä myös kuulee yleisesti sekä radiosta että televisiosta. *Kato hei* -kirjassa esitellyistä piirteistä suppea-alaisempia, eteläsuomalaisia piirteitä ovat lähinnä runsas loppuheitto (*paikas, kadul, siit, vaik*), jälkitavujen *iA-* ja *UA-*loppuisten vokaaliyhtymien assimiloituminen (*tuntii, nukkuu*), monikon partitiivin *lasei-*tyyppi sekä eräät sanat (esim. *Stocka, bönde*).

Uutta ja antoisaa *Kato hei* -kirjassa on keskusteluntutkimuksen tulosten hyödyntäminen. Tämä näkyy etenkin dialogipartikkelien esittelyssä. Niitä ei pelkästään tyydytä käyttämään dialogeissa, vaan kirjassa

▷